

Pelkistettyä todellisuutta: Politiikan kokeellinen tutkimus¹

KAISA HERNE

ABSTRACT
Experimental research
of politics

This article introduces and evaluates a rather little known empirical method in political science, namely the experimental method. Experimentation is defined as the production of empirical data that involves an intervention by the researcher. The typical characteristics of an experiment are treatment, control and randomization. The article describes three types of experiments that represent different fields of experimentation in political science. The advantages and weaknesses of experimentation in political science are also critically examined. Finally, several ethical questions related to experimentation are represented.

1. Johdanto

Yhdysvalloissa valmistauduttiin vuoden 1924 presidentinvaaleihin, kun amerikkalainen politiikan tutkija Harold Gosnell (1927) kiinnostui siitä, voitaisiinko kansalaisten äänestysaktiivisuuteen vaikuttaa lähettämällä näille informaatiota. Gosnell lähetti ryhmälle chicagolaisia äänestysikäisiä kortin, jossa annettiin ohjeita äänestäjäksi rekisteröitymisestä ja kehoitettiin äänestämään. Gosnell vertasi äänestysaktiivisuutta siinä ryhmässä, jolle kortti oli lähetetty, toiseen ryhmään, jolle ei lähetetty korttia ja jota ei lähestytty millään muulla tavalla. Gosnell siis mittasi äänestysaktiivisuutta koe- ja kontrolliryhmässä ja havaitsi, että edellisessä äänestysosallistuminen oli korkeampi. Gosnellin kokeen jälkeen politiikan kokeellinen tutkimus oli pitkään hyvin vähäistä, eikä sitä vielä voida pitää kovin yleisenä menetelmänä. Alan kausijulkaisuissa julkaistujen artikkelien määrällä mitaten kokeellinen tutkimus on kuitenkin kasvanut merkittävästi 1990-luvulta lähtien

(Morton ja Williams 2006). Yhtenä syynä tähän Morton ja Williams pitävät halpojen tai ilmaisten ja kokeiden tekoa helpottavien tietokoneohjelmien saatavuuden kasvua internetin kehittymisen myötä. Poliitiikan kokeellinen tutkimus painottuu nykyäänkin Yhdysvaltoihin ja esimerkiksi eurooppalaista tutkimusta on melko vähän.

Koska kokeellista tutkimusta tehdään vähän, se on myös melko huonosti tunnettua politiikan tutkijoiden keskuudessa. Kokeellista tutkimusta saatetaan pitää oudohkona kuriositeettina, josta ei ole suurta hyötyä politiikan tutkimuksen kannalta, jos ei nyt suurta haittaakaan. Tämän artikkelin tarkoituksena on tehdä politiikan kokeellista tutkimusta paremmin tunnetuksi suomalaisten politiikan tutkijoiden keskuudessa ja toivottavasti myös madalta uusien tutkijoiden ja opiskelijoiden kynnystä käyttää kokeellista menetelmää erilaisten tutkimusongelmien ratkaisemisessa. Aloitan artikkelin kuvaamalla lyhyesti, mitä tieteellisessä kokeella tarkoitetaan. Tämän jälkeen esittelen muutaman esimerkin politiikan tutkimuksen kokeista. Seuraavaksi tarkastelen kokeellisen tutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia. Lopuksi käsittelem vielä lyhyesti kokeelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

¹ Haluan kiittää Timo Tammea hyvistä kommentteista artikkelin aikaisempaan versioon.

2. Mikä on koe?

Politiikan tutkimuksen menetelmäkirjoista löytää jo nykyään varsin todennäköisesti luvun, jossa käsitellään kokeellista tutkimusta (esim. Goodin ja Klingemann 1996). Muutamat oppikirjat keskittyvät pelkästään kokeelliseen tutkimukseen (Palfrey 1991, Kinder ja Palfrey 1993) ja lisäksi monet taloustieteen kokeellista tutkimusta käsittelevät kirjat sisältävät paljon politiikan tutkimukseen läheisesti liittyviä kokeita (esim. Davis ja Holt 1993; Kagel ja Roth 1995; Camerer 2003). Oppikirjoissa on hieman toisistaan eroavia määritelmiä kokeellisesta tutkimuksesta, mutta keskeisenä piirteinä mainitaan yleensä aina jonkinlainen käsittely- ja kontrolliryhmä. Kokeellinen käsittely tarkoittaa sitä, että tutkija puuttuu etukäteen harkitulla tavalla tapahtumien kulkuun, ja siten myös empiirisen aineiston syntyyn, eikä tyydy pelkästään havainnoimaan asioiden tilaa tai tapahtumia (Morton ja Williams 2006). Kokeellisen tutkimuksen avulla saatu empiirinen aineisto onkin aina tutkijan itsensä luomaa aineistoa. Kokeessa ollaan kiinnostuneita juuri tutkijan interventioista ja sen aikaansaa- masta vaikutuksesta. Esimerkiksi Gosnellin kokeessa tapahtumien kulkuun puuttuminen, kokeellinen käsittely, tapahtui lähettämällä osalle tutkituista henkilöistä rekisteröitymisestä kertova kortti. Ilman Gosnellin koetta tällaisia kortteja ei olisi lähetetty.

Käsittelyn vaikutuksen tutkimiseksi on oltava myös kontrolliryhmä, jossa tutkijan interventioita ei tapahdu. Kontrolliryhmän avulla selvitetään riippuvan muuttujan saamia arvoja ilman käsitte- lyä. Vertailemalla riippuvan muuttujan arvoja koe- ja kontrolliryhmissä saadaan selville kokeellisen käsittelyn vaikutus. Gosnell jakoi koehenkilöt kah- teen ryhmään siten, että vain toiselle ryhmälle lä- hetettiin rekisteröitymisestä kertovat kortit. Toisel- le ryhmälle ei lähetetty mitään, joten se toimi kont- rolliryhmänä. Kortin saaneen ryhmän äänestysak- tiivisuutta verrattiin sitten tähän kontrolliryhmään, jotta saatiin selville, mikä on Gosnellin käsittelyn, eli informaatio-korttien, vaikutus. Toisinaan kont- rolliryhmän muodostaminen ei kuitenkaan ole mahdollista. Ajatellaan esimerkiksi koetta, jossa tutkitaan äänestysmenettelyn vaikutusta yksilöiden strategiseen äänestämiseen. Koska äänestäminen vaatii aina jonkin äänestysmenettelyn käyttöä, mielekästä kontrolliryhmää ei voida muodostaa. Tämänäyttypisissä tilanteissa eri äänestysmenette-

lyt, eli eri käsittelyt, toimivat toistensa kontrolleina.

Gosnellin kokeesta puuttui eräs piirre, jota nykyään pidetään kokeellisen tutkimuksen kolmante- na keskeisenä tekijänä, nimittäin satunnaistaminen. Gosnell olisi voinut hyvin käyttää satunnaistamis- ta, mutta hänen aikanaan se ei ollut yleisesti käy- tössä kokeellisessa tutkimuksessa, joten hänkin jakoi tutkittavat henkilöt kahteen ryhmään satun- naismenettelyä käyttämättä. Satunnaistamisella pyritään siihen, että käsittely- ja kontrolliryhmien, tai eri käsittelyryhmien, välille ei syntyisi syste- maattisia eroja. Tällöin havaitut erot ryhmien välil- lä johtuvat juuri käsittelystä eikä mistään muusta mahdollisesta erosta ryhmien välillä. Koehenkilöi- den jakaminen satunnaisesti koe- ja kontrolliryh- miin tekee siten mahdolliseksi jonkin tietyn muut- tujan vaikutuksen, tietyn syy-seuraus -suhteen, tarkastelun.

Niin politiikan tutkimuksessa kuin monilla muillakin tutkimusaloilla kokeet jaetaan kahteen tyyppiin sen mukaan, millaisissa olosuhteissa ne tehdään. Kenttäkokeilla tarkoitetaan toimijoiden luonnollisessa ympäristössä tapahtuvaa koetta. Esimerkiksi Gosnellin kokeessa koehenkilöt toimi- vat ja äänestivät omassa luonnollisessa ympäris- tössään. McDermott (2002) lukee kenttäkokeiksi myös sellaiset ”luonnon kokeet”, joissa tarkastel- laan jälkepäin jonkin luonnostaan, eli ilman tut- kijan puuttumista, tapahtuneen muutoksen vaiku- tusta. Esimerkiksi sosialistista hallintoa Neuvosto- liitossa ja Itä-Euroopassa voitaisiin pitää jonkinlai- sena luonnollisena koena, jonka vaikutuksia voidaan jälkikäteen tutkia. Tällaiset tutkimukset eivät kuitenkaan ole varsinaisia kokeita siinä mie- lessä, että tutkija ei ole tarkoituksellisesti puuttu- nut tapahtumien kulkuun. ”Luonnon kokeissa” ei myöskään ole kontrolliryhmä eikä niissä käytetä satunnaistamista.

Laboratoriokokeissa koehenkilöt kutsutaan joh- nonkin tiettyyn tilaan, jossa koe tapahtuu. Labora- toriokokeiden etuna kenttäkokeisiin nähden on se, että laboratoriossa pystytään kontrolloimaan toimi- joiden ympäristöä paremmin ja havainnoimaan toi- mintaa tarkemmin. Kenttäkokeiden etuna taas on koehenkilöiden toimiminen luonnollisessa ympä- ristössä. Voi nimittäin olla, että ihmiset toimivat epätyypillisessä laboratoriotilanteessa eri tavoin kuin luonnollisessa ympäristössään. Laboratorios- sa pyritään kuitenkin luomaan esimerkiksi toimin- nan kannustimet sellaisiksi, että ne mahdollisim-

man hyvin vastaisivat toimintaa luonnollisessa ympäristössä. Mielestäni laboratorio- ja kenttäkokeiden vertailu on kuitenkin sikäli tarpeetonta, että yleensä tutkimuksen aihe sanelee sen, kumpaa menetelmää tutkimuksessa on mielekkäämpää käyttää. Lisäksi laboratorio- ja kenttäkokeita olisi suositeltavaa käyttää täydentämään toisiaan tietyn tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Lopuksi on vielä todettava, että kokeellinen tutkimus on eri asia kuin simulaatio, koska kokeessa koehenkilöt tekevät päätöksiä vapaasti ja oman harkintansa perusteella, eivätkä toimi kokeen laatijan ohjauksessa (Morton ja Williams 2006).

3. Poliitiikan tutkimuksen kokeet

Poliitiikan tutkimuksen kokeet voidaan jakaa karkeasti kahteen pääsuuntaukseen: psykologiseen ja taloustieteelliseen tutkimustraditioon perustuviin kokeisiin. Ensimmäinen traditio on ollut perinteisesti kiinnostunut toimijoiden käyttäytymisestä, kun taas jälkimmäiseen traditioon liittyvät kokeet testaavat pääsääntöisesti erityyppisiä rationaalisen valinnan teorian piiriin kuuluvia malleja tai teorioita. Kaksi merkittävintä kokeellisen tutkimuksen suuntausta ovat peliteoreettisten mallien ja rationaalisuusoletuksen testaus. Ensimmäisessä keskitytään yksilöiden väliseen interaktioon, toisessa taas yksittäisen yksilön päätöksentekoon. Suurin osa tämäntyyppisistä kokeista on taloustieteilijöiden tekemiä, mutta monet kokeista liittyvät kiinteästi myöskin politiikan tutkimukseen.

Poliitiikan tutkimuksen kokeita on tehty mitä erilaisimmista aiheista: esimerkiksi asenteiden ja mielipiteiden muodostumisesta, kollektiivisen toiminnan ongelmasta, päätöksenteosta ja informaation käsittelystä, äänestämisestä, äänestysmenettelyistä, ehdokkaiden välisestä kilpailusta, komiteoiden päätöksenteosta, strategisesta äänestämisestä, julkishyödykkeistä, agendan määrittelystä, neuvotteluista, median vaikutuksesta sekä deliberatiivisesta demokratiasta (ks. esim. Palfrey 1991; Kinder ja Palfrey 1993; Goodin ja Klingemann 1996; McDermott 2002). Tarkoituksenani ei ole käydä läpi kaikentyyppisiä kokeita, vaan tarkastella muutamaa esimerkkiä.

Hyvin suuri osa politiikan tutkimukseen liittyvistä kokeista käsittelee äänestämistä, erilaisia äänestysmenettelyjä ja niiden vaikutusta yksilöiden äänestyskäyttäytymiseen. Tarkastellaan seuraavaksi yhtä esimerkkiä. Amerikkalaiset Levine ja

Plott (1977; 1993) kokeilivat äänestysagendan vaikutusta eräässä lentokerhossa, jonka jäseniä he olivat. Äänestys koski lentokerholle hankittavan ilmalaiivaston konetyyppejä. Kerhon jäsenillä oli erilaisia mielipiteitä siitä, millaisia ja minkä hintaisia koneita kerholle tulisi hankkia. Levine ja Plott saivat tehtäväkseen muotoilla agendan, jonka mukaan eri konetyypeistä äänestettäisiin. Levenen ja Plottin muotoilemassa agendassa äänestettiin tietyssä järjestyksessä monista eri kysymyksistä käyttäen eri äänestysmenettelyjä. Esimerkiksi koneiden tyypistä, koneiden määrästä ja siitä, onko ilmalaiivastossa erityyppisiä koneita, äänestettiin erikseen. Äänestyksen tuloksena oli lopulta Levenen ja Plottin kannattama vaihtoehto – joka ei ollut Condorcet-voittaja². Levenen ja Plottin kokeilu ei ollut varsinainen koe, koska siitä puuttui esimerkiksi kontrolliryhmä. Kokeilun tulokset viittasivat kuitenkin siihen, että äänestysagendalla saattaa olla merkittävä vaikutus siihen, mikä vaihtoehto tulee lopulta valituksi.

Levine ja Plott (1977; Plott ja Levine 1978) toistivat myöhemmin kokeilunsa laboratorio-olosuhteissa. Tässä kontrolloidussa kokeessa he halusivat osoittaa, että erilaiset agendat todella tuottavat erilaisia lopputuloksia. Koehenkilöiden valittavana oli viisi vaihtoehtoa, joiden selviämisestä äänestyksen voittajaksi kukin koehenkilö sai tietyn summan rahaa. Tarkastellaan yhden äänestäjän preferenssijärjestystä. Tämä äänestäjä saisi 6, 7, 5, 8 tai 0,5 dollaria riippuen siitä, mikä vaihtoehdoista 1–5 voittaisi äänestyksen. Hän siis saisi 6 dollaria, jos vaihtoehto 1 voittaisi äänestyksen, 7 dollaria, jos vaihtoehto 2 voittaisi äänestyksen, ja niin edelleen. Oletuksena on, että jos koehenkilö pitää parempana aina suurempaa rahasummaa, hänen preferenssijärjestyksensä vaihtoehtojen 1–5 suhteen on $4 > 2 > 1 > 3 > 5$. Tällaisia preferenssejä kutsutaan annetuiksi preferensseiksi (induced preferences). Kokeellisessa tutkimuksessa käytetään yleisesti annettuja preferenssejä, kun halutaan kontrolloida koehenkilöiden preferenssijärjestyksiä (ks. Smith 1976).³

² Condorcet-voittaja on vaihtoehto, joka voittaa parivertailussa kaikki muut vaihtoehdot, kun käytetään yksinkertaista enemmistösääntöä.

³ Kaikissa kokeissa ei haluta kontrolloida preferenssijärjestyksiä, esimerkiksi yksilöiden päätöksenteon rationaalisuutta tutkivat kokeet.

Kokeessa Levine ja Plott käyttivät neljää erilaista agendaa. Kussakin agendassa käytettiin yksinkertaista enemmistösääntöä, mutta tapa, jolla viisi valittavana olevaa vaihtoehtoa ryhmiteltiin, vaihteli näissä agendoissa. Koehenkilöt jaettiin neljään ryhmään siten, että kussakin ryhmässä käytettiin eri agendaa. Esimerkiksi ensimmäisessä agendassa olivat ensin vastakkain vaihtoehtojoukot (4, 3) ja (2, 5, 1). Kokeessa näistä tuli valituksi joukko (4, 3), jonka jälkeen äänestettiin vaihtoehtojen 4 ja 3 välillä, jolloin 3 tuli valituksi. Toisessa agendassa taas olivat ensin vastakkain joukot (4, 2) ja (3, 5, 1), jolloin voittajaksi selvisi jälkimmäinen. Tämän jälkeen vastakkain asetettiin 3 ja joukko (5, 1), joista jälleen voittajaksi selvisi jälkimmäinen. Lopuksi äänestettiin vielä vaihtoehtoista 5 ja 1, jolloin 1 voitti.

Levine ja Plott kertoivat kullekin koehenkilölle vain tämän oman preferenssijärjestyksen, mutta toisaalta koehenkilöille annettiin lupa keskustella toistensa kanssa ennen kutakin äänestystä. Keskustelussa voitiin myös tehdä koeäänestyksiä, jotka itse keskustelun lisäksi antoivat tietoa muiden äänestäjien preferensseistä. Voittajaksi selvisi kokeessa kolme eri vaihtoehtoa riippuen käytetystä agendasta. Näin oli siitä huolimatta, että äänestäjien preferenssijärjestykset olivat eri agendoissa täsmälleen samat. Kokeen avulla Levine ja Plott siis osoittivat, että agendalla on merkittävä vaikutus äänestyksen lopputulokseen. Agendan vaikutusta ei voisi tutkia millään muulla kuin kokeellisella menetelmällä, koska tutkimusasetelma vaatii useiden eri muuttujien, esimerkiksi vaihtoehtojoukon ja äänestäjien preferenssien, kontrollointia.

Seuraava esimerkki liittyy laajaan politiikan kokeellisen tutkimuksen traditioon, joka tarkastelee median vaikutusta ihmisten poliittisiin asenteisiin ja toimintaan. Ansolabhere, Iyengar, Simon ja Valentino (1994) tutkivat kokeellisesti Yhdysvalloissa yleisen negatiivisen vaalimainonnan vaikutusta äänestysaktiivisuuteen. Muunlaiseen median vaikutuksen tutkimukseen verrattuna laboratoriokokeiden etuna on se, että kaikki muut tiettyyn mainokseen liittyvät tekijät, esimerkiksi kuva ja kertoja, voidaan pitää vakioina ja muunnella ainoastaan mainoksen informaatiota siltä osin kuin se kehuu omaa ehdokasta tai mustamaalaa vastustajaa. Ansolabhere ym. tutkivat negatiivisen mainonnan vaikutusta kolmen eri vaalikampanjan yhteydessä. Koehenkilöt jaettiin satunnaisesti kolmeen ryhmään siten, että yhdelle ryhmälle näytettiin positiiv-

vinen vaalimainos, toiselle negatiivinen ja kolmannelle jokin muu kuin vaalimainos. Koehenkilöt rekrytoitiin vapaaehtoisista esimerkiksi sanoma-lehti-ilmoituksen perusteella. Kokeen tulosten mukaan negatiivisen mainoksen nähneiden ryhmässä äänestää aikovien osuus oli kuusi prosenttiyksikköä pienempi kuin positiivisen mainoksen nähneiden ryhmässä. Ansolabhere ym. päättelevät tämän tuloksen pohjalta, että negatiivinen mainonta vähentää äänestysaktiivisuutta. Lisäksi he pyrkivät selittämään tätä vaikutusta koehenkilöille tehdyn kyselyn perusteella. Kysely osoitti että negatiivinen mainonta vaikutti etenkin äänestäjien yleiskuvaan politiikasta. Ansolabhere ym. toteavatkin, että kun vaalikampanjat muuttuvat negatiivisemmiksi ja kyynisemmiksi, myös äänestäjät muuttuvat samaan suuntaan.

Tarkastellaan vielä esimerkkiä politiikan tutkimuksen kannalta mielenkiintoisten kokeiden sarjasta, joissa tutkitaan yksilöiden oman sekä sosiaalisen intressin ja oikeudenmukaisuuden vaikutusta yksilöiden tekemiin valintoihin. Tämäntyyppiset kokeet ovat toistaiseksi pääasiassa taloustieteilijöiden tekemiä, mutta tutkimusasetelmat liittyvät kiinteästi myös politiikan tutkimukseen, etenkin peliteoriaan ja normatiiviseen politiikan tutkimukseen. Kaikkein yksinkertaisin koeasetelma, jolla on tutkittu yksilöiden oman intressin ja sosiaalisen intressin, tai oikeudenmukaisuuden, vaikutusta valintoihin, on diktaattori-peli (hyvä katsaus tuloksiin Camerer 2003). Yhden kierroksen diktaattori-peli ei oikeastaan ole pelitilanne, vaan yhden yksilön päätöksentekotilanne. Siinä päätöksentekijälle, diktaattorille, annetaan jokin tietty rahasumma, jonka hän voi pitää kokonaan itsellään tai jakaa siitä osan toiselle pelaajalle. Toisella pelaajalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa diktaattorin valintaan. Pelissä on siis kyse kakun jakamisesta, jossa vain yhdellä pelaajalla on oikeus tehdä päätös, joka koskee myös toista pelaajaa. Jos diktaattori välittää vain omasta voitostaan, kuten talousteoriassa yleisesti oletetaan, hän pitää koko summan itsellään. Jos taas diktaattori välittää myös toisen pelaajan voitosta tai voiton oikeudenmukaisesta jakamisesta, hän antaa osan jaettavana olevasta summasta toiselle pelaajalle. Täydellisen altruistinen diktaattori, joka ei välitä lainkaan omasta voitostaan, antaa koko summan vastapelaajalleen.

Kokeellinen evidenssi on osoittanut, että yleensä diktaattorit eivät pidä koko summaa itsellään, vaan jakavat siitä osan vastapelaajalleen (ks. Camerer

2003). Tavallisesti vastapelaajalle annettu osuus on 30 prosentin luokkaa, mutta osuus vaihtelee melko paljon koasetelmasta riippuen. Tarkastellaan yhtä mahdollisuutta muunnella koasetelmaa. Tavallisesti diktaattori-peliä pelataan siten, että diktaattori ja vastapelaaja ovat eri huoneissa, eivät näe toisiaan, eivätkä saa toisistaan mitään muutakaan informaatiota kokeen kuluessa. Pelaajat ovat siis toisilleen anonyymejä. Kun anonymiteetin astetta kasvatetaan ja diktaattoreille kerrotaan, että myöskään kokeen valvoja ei tiedä vastapelaajalle annettua summaa, diktaattorit tavallisesti pitävät suuremman osan jaettavasta summasta itsellään.

Yksinkertaisuudestaan huolimatta diktaattoripelin avulla voidaan tarkastella hyvin monenlaisia tutkimuskysymyksiä ja sitä voidaan käyttää vertailukohtana erilaisille peleille. Esimerkiksi pelin toistaminen, roolien vaihtaminen kokeen aikana, jaettavana olevan potin suuruuden vaihtelu ja edellä mainittu anonymiteetin aste vaikuttavat diktaattorin päätöksiin. Diktaattoripelin avulla on tarkasteltu esimerkiksi epäsuoraa vastavuoroisuutta (esim. Ben-Ner, Putterman, Kong ja Magan 2004) samoin kuin sosiaalisen vertailun vaikutusta (Cason ja Mui 1998). Diktaattori-peliä on myös verrattu ultimatum-peliin, jossa vastapelaajalla on oikeus hylätä diktaattorin tekemä tarjous. Jos vastapelaaja hylkää tarjouksen, kumpikaan pelaajista ei saa mitään. Ultimatum ja diktaattori-pelien vertailulla on selvitetty sitä, miten paljon rankaisemisen välttäminen yhtäältä ja pyrkimys oikeudenmukaisuuteen toisaalta selittävät koehenkilöiden tekemiä päätöksiä (ks. Camerer 2003). Diktaattori-peliä on verrattu myös esimerkiksi investointi-peliin ja vertailun avulla selvitetty luottamuksen ja vastavuoroisuuden sekä altruismin merkitystä yksilöiden valinnoissa (Cox 2004).

3. Mitkä ovat kokeellisen tutkimuksen vahvuudet?

Kokeellisen tutkimuksen vahvuuksina mainitaan yleensä muuttujien kontrollointi, jonka avulla voidaan selkeästi osoittaa tietty syy-seuraus -suhde, vahva yhteys teorioiden rakentamiseen ja kokeiden toistettavuus. Tärkein syy kokeellisen tutkimuksen tekoon on yleensä se, että kokeessa tutkija pystyy kontrolloimaan muuttujia aivan eri tavalla kuin ilman tutkijan puuttumista syntyneessä empiirisessä aineistossa. Kokeessa tutkija aiheuttaa tietyn tapahtuman ja tarkastelee sen aikaansaamaa vaikutusta.

Kokeellisen tutkimuksen avulla pystytään siten osoittamaan tietty syy-seuraus -suhde. Ajatellaan esimerkiksi Levinen ja Plottin koetta. Todellisuudessa juuri äänestysagendan vaikutusta on melko vaikea tutkia, koska eri äänestystilanteet poikkeavat toisistaan monin eri tavoin, eikä pelkän agendan vaihtelun vaikutusta voida siten osoittaa. Todellisuudessa myös monet muut tekijät kuin äänestysagenda, esimerkiksi äänestäjien preferenssit, vaihtelevat, jolloin agendan vaikutusta on mahdotonta selvittää. Kokeessa taas voidaan tarkastella agendan vaikutusta pitämällä muut muuttujat vakaina ja muuntelemalla ainoastaan agenda.

Kiinteää yhteyttä teorioiden rakentamiseen on myös pidetty yhtenä kokeellisen tutkimuksen vahvuutena. Poliitiikan kokeellinen tutkimus onkin hyvin usein sidottu jonkin tietyn teorian testaamiseen ja sitä kautta monesti myös teorian kehittämiseen. Taloustieteen puolella peliteorian oletuksia on testattu empiirisesti ja näiden tulosten perusteella alettu kehittää niin kutsuttua behavioraalista, ihmisten havaittuun käyttäytymiseen perustuvaa, peliteoriaa (Camerer 2003). Esimerkiksi diktaattoripelin kokeellisen testauksen avulla on voitu osoittaa, että yksilöiden päätöksentekoa ei ohjaa ainoastaan oman rahallisen voiton maksimointi. Lisäksi on voitu tutkia, mitkä tekijät vaikuttavat yksilöiden voiton maksimointiin. Toisinaan kokeita arvostellaan sillä perusteella, että niissä tutkitut tilanteet eivät vastaa mitään ”todellisuudessa” vallitsevaa tilannetta. Voidaan esimerkiksi sanoa, että ihmiset eivät jaa rahaa diktaattori-pelin kaltaisessa täysin anonyymissä tilanteessa, jossa diktaattori, tai vastapelaaja, ei ole tehnyt mitään erityistä ansaitakseen jaettavan rahasumman. On kuitenkin huomattava, että kokeellisen tutkimuksen tavoitteena ei usein olekaan ”todellisuuden” toistaminen, vaan päätöksentekotilanteen pelkistäminen siten, että voidaan havainnoida jotain tiettyä syy-seuraus -suhdetta, ja tarkastella jonkin tietyn muuttujan aikaansaamaa vaikutusta.

Realismin laboratorioskokeissa pyritään sikäli kun esimerkiksi koehenkilöille annetut palkkiot, eli kannustimet, pyritään saamaan vastaamaan todellisissa päätöksentekotilanteissa saatavia kannustimia. Tällaisissa pelkistetyissä koasetelmissa tavoitteena on juuri jonkin teorian, tai sen osan, testaaminen. Tämän tyyppinen pelkistäminen koskee kuitenkin pääasiassa laboratorioskokeita. Kenttäkokeissa pyritään suurempaan realismiin tarkastelemalla yksilöiden toimintaa heidän luonnollises-

sa ympäristössään. Muuttujien kontrollointiin liittyy myös se, että jos koe on huolellisesti suunniteltu, siitä saadaan aina jokin mielekäs tulos. Tämä tekee kokeellisesta tutkimuksesta tutkijalle itselleen hyvin mielenkiintoista ja palkitsevaa.

Kokeellisen tutkimuksen yhtenä vahvuutena voidaan pitää kokeiden toistettavuutta. Kokeelliset tutkimukset ovat yleensä helposti toistettavia, koska kyseessä ei ole jonkin ainutlaatuisen tilanteen havainnointi jossain tietyssä historiallisessa tilanteessa. Koeasetelma ja koehenkilöille annetut ohjeet raportoidaan yleensä yksityiskohtaisesti ja ne ovat saatavissa tutkimuksen toteuttajilta. Kokeellisen tutkimuksen kannalta olisikin tärkeää, että tutkimuksia toistetaan esimerkiksi eri maissa ja erisuuruuksilla palkkioilla. Luottamus jonkin yksittäisen kokeen tuloksiin kasvaa toistojen kautta. Voidaan sanoa, että tiettyyn tulokseen voidaan luottaa vasta, kun sama tulos on saatu useista eri kokeista. Esimerkkinä voidaan mainita kokeet, joissa on tutkittu, miten yksilöiden tietämättömyys omasta tuloluokasta vaikuttaa erilaisten tulojakomallien valintaan (Frohlich, Oppenheimer ja Eavey 1987a; Frohlich, Oppenheimer ja Eavey 1987b; Frohlich ja Oppenheimer 1990). Nämä kokeet tarkastelevat yksilöiden valintoja Rawlsin (1971) tietämättömyyden verhon takana. Hyvin samantyyppinen koeasetelma on toistettu useissa eri maissa (esim. Australia, Filippiinit, Puola, Suomi, Yhdysvallat) ja tulokset ovat miltei poikkeuksetta osoittaneet, että tietyn tyyppinen kompromissitulonjako on suosittu, kun yksilöt valitsevat tietämättömyyden verhon takana (vrt. Herne ja Suojanen 2004; Herne ja Mård 2005). Toistojen avulla on tässä tapauksessa saavutettu tulos, johon voidaan kohtuullisen hyvin luottaa. Ongelmana kokeellisten tutkimusten toistamisessa voi kuitenkin toisinaan olla se, että pelkästään aikaisemman kokeen toistamiseen perustuvaa tutkimusraporttia ei ole helppo saada julkaistua. Yleensä toistot perustuvatkin siihen, että jo aikaisemmin tehdyn kokeen toistaminen on kontrolliryhmä, johon sitten verrataan jotain uutta ideaa testaavaa koeryhmää. Myös pienet muutokset itse koeasetelmassa ja niiden vaikutuksen tutkiminen on yleistä.

4. Mitkä ovat kokeellisen tutkimuksen ongelmat?

Tarkastellaan aluksi kokeellisen tutkimuksen validiteettiin liittyviä kysymyksiä. Kokeellisen tutki-

muksen validiteettia epäilevät viittaavat tavallisesti ulkoiseen validiteettiin, eli kokeen tutkimusten yleistettävyyteen. Kokeellisen tutkimuksen sisäistä validiteettia on yleensä pidetty pikemminkin kokeiden vahvuutena kuin heikkoutena, eikä sen toteutumista ole epäilty samoin kuin ulkoisen validiteetin toteutumista. Ulkoinen validiteetti vastaa kysymykseen, voidaanko tietyn tutkimuksen tulokset yleistää erilaisiin empiirisiin aineistoihin (Morton ja Williams 2006). Tarkastelen seuraavassa kolmea kokeellisen tutkimuksen validiteettiin liittyvää ongelmaa: opiskelijoiden käyttöä koehenkilöinä, rahallisia kannustimia sekä koehenkilöiden määrää.

Ehkä useimmin esitetty epäily kokeellista menetelmää kohtaan koskee opiskelijoiden käyttämistä koehenkilöinä. Opiskelijoita käytetään koehenkilöinä valtaosassa kokeita ja pääasiassa käytännön syistä: opiskelijat ovat helposti saatavilla, heille jo melko pienet rahalliset palkkiot ovat merkittäviä ja lisäksi opiskelijat ovat tottuneita täyttämään erilaisia lomakkeita ja kyselyjä sekä ymmärtämään käsitteellisiä kysymyksenasetteluja. Epäilijöillä on kuitenkin huoli siitä, että opiskelijat eivät muodosta edustavaa otosta kansalaisista. Opiskelijat ovat keskimääräistä koulutetumpia, he tulevat keskimääräistä hyvätuloisimmista perheistä, heidän poliittiset näkemyksensä poikkeavat edustavan otoksen poliittisista näkemyksistä ja, ainakin nyky-Suomessa, yli puolet korkeakouluopiskelijoista on naisia. Voi myös olla, että sellaisissa yliopistoissa, joissa tehdään paljon kokeellista tutkimusta, samat opiskelijat osallistuvat useaan kertaan erityyppisiin kokeisiin, jolloin he voivat oppia käyttäytymään niissä tietyllä tavalla. Guillén ja Veszteg (2006) osoittavatkin, että taloustieteen alaan kuuluvissa kokeissa kokeneet, eli useampaan kuin yhteen kokeeseen osallistuneet koehenkilöt ansaitsevat kokeista keskimäärin enemmän rahaa kuin kokemattomat. Tämä tarkoittaa sitä, että he myös valitsevat kokeissa toisin kuin sellaiset henkilöt, jotka eivät ole aikaisemmin osallistuneet vastaavatyypisiin kokeisiin.

Opiskelijapopulaation homogeenisyys voi kuitenkin olla edullista kokeiden sisäisen validiteetin kannalta. Kun homogeeninen joukko jaetaan satunnaisesti esimerkiksi kahteen ryhmään, voidaan luottaa siihen, että ryhmät ovat keskenään samantyyppiset ja mahdollisesti havaittavat erot valinnoissa johtuvat kokeellisesta käsittelystä. Kun taas hyvin heterogeeninen joukko jaetaan satunnaisesti kah-

teen ryhmään, lopputuloksena voi olla kaksi erilaista ryhmää, jolloin käsittelyn vaikutusta on vaikeampi yksiselitteisesti osoittaa. Tämä voi olla ongelmana etenkin siksi, että kokeellisessa tutkimuksessa koehenkilöjoukot eivät yleensä ole kovin suuria.

Ajatellaan esimerkiksi yksinkertaista koeasetelmaa, jossa tutkitaan vaihtoehtojoukon vaikutusta yksilöiden valintoihin. Erityisesti tutkitaan sitä, miten jokin kolmas vaihtoehto Z voi vaikuttaa yksilön valintaan kahden muun vaihtoehdon X ja Y välillä. Kokeellisen tutkimuksen avulla on voitu osoittaa, että Z-vaihtoehto voi tehdä X:stä houkuttelevamman muuttamalla X:n kompromissivaihtoehdoksi tai tekemällä X:stä asymmetrisesti dominoivan vaihtoehdon (Huber, Payne ja Puto 1982; Huber ja Puto 1983). Jälkimmäisellä tarkoitetaan sitä, että X dominoi Z:aa, eli se on joka suhteessa parempi kuin Z, kun taas Y ei dominoi Z:aa. Tyyppillisessä koeasetelmassa koehenkilöjoukko jaetaan satunnaisesti, esimerkiksi arpomalla, kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän jäsenet valitsevat X:n ja Y:n väliltä, kun taas toisen ryhmän jäsenet valitsevat X:n, Y:n ja Z:n väliltä (esim. Herne 1997). Koeasetelmassa tarkastellaan X:n kannatuksen vaihtelua näissä kahdessa ryhmässä. Tällöin on itse asiassa edullista, että koehenkilöjoukko on mahdollisimman homogeeninen, kuten opiskelijoiden joukko, jolloin voidaan paremmin luottaa siihen, että X:n kannatuksen väliset erot johtuvat juuri Z:n vaikutuksesta, eivätkä esimerkiksi siitä, että toisessa ryhmässä on sattumalta enemmän naisia. Joidenkin taustamuuttujien tasainen jakautuminen kahden ryhmän välillä on helppo tarkastaa, mutta saattaa olla myös muuttujia, joita tutkija ei tule ajatelleeksi tai pysty tarkastamaan. Tällaisissa tapauksissa homogeeninen ryhmä on heterogeenista parempi sisäisen validiteetin kannalta.

Opiskelijapopulaation homogeenisuus on siten tekijä, joka saattaa myös tukea opiskelijoiden käyttöä koehenkilöinä. Merkittävämpää on kuitenkin se, että suuri osa kokeellisesta tutkimuksesta tarkastelee jonkin tietyn muuttujan vaihtelua kahdessa eri ryhmässä, joihin koehenkilöt on jaettu satunnaisesti. Tällöin otoksen edustavuudesta ei olisi hyötyä muutoin kuin siinä tapauksessa, että voimme olettaa opiskelijapopulaation olevan alttiimpi tai ”vastustuskykyisempi” tutkittavan muuttujan vaikutukselle kuin muu väestö keskimäärin. Esimerkiksi jos voisimme perustellusti olettaa, että opiskelijat ovat herkempiä Z-vaihtoehdon vaikutukselle kuin

ihmiset keskimäärin, opiskelijoita ei voisi käyttää edellä kuvatun esimerkin kaltaisessa tutkimuksessa. Yleisesti voidaankin sanoa, että opiskelijoiden käytön mielekkyys riippuu ensinnäkin siitä, pidetäänkö eri ihmisryhmiä oleellisesti erilaisina kokeen tutkimuskysymyksen kannalta ja toiseksi siitä, millaiseen ihmisryhmään kokeen tuloksia halutaan yleistää. Jos oletuksena on, että erilaiset ihmisryhmät toimivat eri tavoin koetilanteessa, pelkästään opiskelijapopulaation käyttö ei ole suositeltavaa. Voidaan nimittäin olettaa, että opiskelijat poikkeavat sekä kansalaisista keskimäärin samoin kuin monista asiantuntijaryhmistä. On myös huomattava, että opiskelijoiden ja muun väestön, tai yleensä erityyppisten väestöryhmien, välistä eroa voidaan tutkia kokeellisen menetelmän avulla. Olisikin tärkeää selvittää, millaisissa kokeissa opiskelijoiden käyttö on perusteltua ja milloin taas tulisi käyttää heterogeenisempää koehenkilöjoukkoa. Lopuksi on vielä todettava, että tietyn kokeen tulosten yleistettävyyttä kasvaa, kun koetta toistetaan erilaisilla koehenkilöjoukoilla, esimerkiksi eri kansallisuuksilla sekä erilaisilla koulutus-, ikä- ja tulotasoilla.

Taloustieteellisen tradition piirissä kokeellista tutkimusta on usein arvosteltu sillä perusteella, että kokeissa annetut rahalliset palkkiot ovat liian pieniä, jotta niitä voitaisiin verrata tosielämän merkittäviin päätöksentekotilanteisiin. Palkkioiden suuruuden merkitystä on myös tutkittu paljon ja eri tutkimukset ovat antaneet hieman erilaisia tuloksia (ks. Falk ja Fehr 2003). Rahallisten palkkioiden merkitystä onkin selvítettävä edelleen ja uudenlaisten tutkimusasetelmien tapauksissa. Eräs ongelma voi kuitenkin olla se, että kokeissa ei koskaan pystytä antamaan todella suuria rahallisia palkkioita, ellei kokeita sitten tehdä hyvin köyhissä maissa, jossa pienemmätkin rahasummat ovat koehenkilöille hyvin merkittäviä.

Raha on yksiselitteinen palkkio, jota kaikki (miltei poikkeuksetta) arvostavat. Rahallisten palkkioiden yleisyys liittyy epäilemättä taloustieteilijöiden vahvaan panokseen kokeellisessa tutkimuksessa. Onkin selvää, että monissa koeasetelmissa rahalliset palkkiot ovat paras tapa palkita ja motivoida osallistujia. Voidaan kuitenkin kysyä, ovatko ne välttämättä aina perusteltuja. Tietynlaisissa politiikan kannalta relevanteissa kysymyksissä rahalliset palkkiot eivät välttämättä ole paras vastine todellisuuden päätöksentekotilanteille, joissa toiminnan kannustimet eivät ole taloudellisia. Poliitii-

kassa on paljon sellaisia päätöksentekotilanteita, joissa ideologioihin ja asenteisiin liittyvät seikat ovat tärkeämpiä kuin taloudelliset kannustimet. Ajatellaan esimerkiksi koasetelmaa, jossa halutaisiin tutkia vastaajien johdonmukaisuutta kahdessa eri mielipidemittauksessa. Tässä tapauksessa ei olisi mielekästä palkita vastaajia ristiriidattomuudesta, koska se heikentäisi tulosten yleistettävyyttä muihin mielipidemittauksiin, joissa tällaisia kannustimia ei tavallisesti käytetä. Rahalliset palkkiot voidaan jossain tapauksissa myös korvata esineillä tai muilla vastaavilla palkinnoilla ja jossain tapauksissa, kuten edellisessä esimerkissä, myös kuvitteelliset tehtävät voivat olla perusteltuja (esim. Herne 1997; 1998).

Politiikan kokeellisen tutkimuksen psykologinen ja taloustieteellinen traditio suhtautuvat rahallisiin kannustimiin hieman eri tavoin. Siinä missä taloustieteilijät pitävät tärkeänä kannustimien liittämistä koehenkilöiden toimintaan kokeessa, jolloin eri koehenkilöt saavat erisuuruisia palkkioita, psykologit tavallisesti antavat kaikille osallistujille samansuuruisen palkkion, jonka tarkoituksena on motivoida koehenkilöitä ylipäättään osallistumaan kokeeseen. Myös psykologista traditiota seuraavat politiikan tutkijat mieltävät rahalliset kannustimet usein häiritseväksi tekijäksi, jotka estävät selvittämästä koehenkilöiden luonnollista sisäistä motivaatiota (intrinsic motivation) tietylle toiminnalle (Bassi, Morton ja Williams 2006). Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan toimintaan itseensä liittyvää motivaatiota (Ryan ja Deci 2001). Esimerkiksi tutkija voi kokea työnsä motivoivaksi työn itsensä eikä siitä saadun palkan vuoksi. Bassi ym. käyttävät esimerkkinä strategista äänestämistä: jos koehenkilöiden sisäinen motivaatio johtaa rehelliseen äänestämiseen, rahallisten kannustimien käyttö voi virheellisesti kasvattaa strategisen äänestämisen osuutta kokeissa. Rahallisten kannustimien käyttö on jälleen yksi kysymys, joka vaatisi lisää kokeellista tutkimusta, jotta tuntisimme paremmin ne ehdot, jolloin kannustimien käyttö on perusteltua. Rahallisten kannustimien merkitystä on selvitetty taloustieteen piirissä melko paljon, mutta politiikan tutkimuksen piirissä on tässä suhteessa vielä paljon selvitettävää.

Kokeellista tutkimusta on toisinaan arvosteltu myös sillä perusteella, että kokeissa käytetään hyvin pieniä määriä koehenkilöitä. On epäilty, että noin 100–200 henkilön kokeesta on mahdoton tehdä yleistyksiä, jotka koskevat kaikkia kansalaisia.

Koehenkilöiden joukko on yleensä verrattain pieni johtuen lähinnä kustannuksista ja jossain tapauksissa myös esimerkiksi riittävän suurien tilojen puutteesta tai siitä, että suurelle joukolle ei ole tarpeeksi kokeessa tarvittavia tietokoneita. Koehenkilöjoukot pyritään usein muodostamaan riittävän suuriksi, jotta havaitut erot olisivat tilastollisesti merkitseviä, mutta harvoin pyritään tämän suurempaan joukkoon. Pienien koehenkilöjoukkojen vuoksi onkin tärkeää, että samaa koetta toistetaan eri paikoissa ja eri koehenkilöryhmillä, jolloin tietyn tuloksen luotettavuus kasvaa. Voidaankin sanoa, että tiettyyn tulokseen voidaan luottaa vasta, kun sama tulos on saatu useammasta eri kokeesta.

Mainittakoon vielä lopuksi muutamia käytännön ongelmia, jotka liittyvä kokeellisen tutkimuksen tekoon etenkin Suomessa. Suurimpia ongelmia Suomessa ovat oman kokemuksen mukaan kokeiden kalleus, palkkioiden maksamiseen liittyvä byrokraatia ja kokeellista tutkimusta tekevän yhteisön puuttuminen. Ensimmäinen ja toinen ongelma liittyvät lähinnä politiikan kokeellisen tutkimuksen taloustieteelliseen traditioon, jossa rahapalkkiota käytetään kannustimina. Rahapalkkioiden käyttö on Suomessa melko kallista, sillä kaikki tulot ovat veronalaista tuloa, joihin liittyy sivukustannuksia. Lisäksi Suomessa jo hyvin pienet palkkiot ovat ennakonpidätyksen alaista tuloa. Suomalainen verotuskäytäntö tekee palkkioiden maksusta jokseenkin byrokraattista ja kasvattaa kokeiden kustannuksia verrattuna moniin muihin maihin. Yksi suurimmista hankaluuksista liittyy siihen, että kokeen tekijä ei pysty helposti kontrolloimaan koehenkilöille maksettavia nettosummia, koska jokaisen henkilön nettotulo riippuu hänen veroprosentistaan. Toinen hankaluus liittyy siihen, että ainakaan yliopiston kaltainen iso työnantaja ei pysty maksamaan palkkioita käteisellä, joka on yleinen käytäntö kokeellisessa tutkimuksessa muualla maailmassa, vaan palkkiot on maksettava koehenkilöiden pankkitilille.

Politiikan ja taloustieteen kokeellista tutkimusta tehdään Suomessa hyvin vähän – ehkä osittain edellä mainituista seikoista johtuen. Tutkimusyhteisön puuttuminen heikentää kokeellisen tutkimuksen tekemisen edellytyksiä etenkin siksi, että kokeellinen tutkimus vaatii onnistuakseen usein useamman kuin yhden ihmisen panoksen. Kokeellinen tutkimus on perusluonteeltaan ryhmätyötä. Onnistuneen kokeen tekeminen edellyttää yleensä teoreettista, tilastotieteellistä sekä käytännön

kojärjestelyihin liittyvää osaamista. Useat kokeet sijoittuvat myös monille eri tieteenaloille, esimerkiksi politiikan tutkimus, psykologia ja taloustiede voivat kaikki olla merkityksellisiä jonkin tietyn tutkimuskysymyksen selvittämisessä. Kokeellinen tutkimus hyötyisi epäilemättä näiden eri alojen tutkijoiden yhteistyöstä. Tämän lisäksi myös itse kokeiden suorittamiseen tarvitaan valvojia – koeryhmiä on useissa koeasetelmissa kymmeniä. Lisäksi tutkijayhteisön puuttuminen voi vaikuttaa siihen, miten kokeelliseen tutkimukseen suhtaudutaan politiikan tutkijoiden piirissä laajemmin.

5. Kokeellisen tutkimuksen etiikka

Eläin- ja ihmiskokeisiin liittyy luonnon- ja lääketieteiden puolella tiukat eettiset vaatimukset, jotka koskevat koe-eläinten ja -henkilöiden käsittelyä. Ihmistieteiden puolella kokeellisessa tutkimuksessa ei yleensä ole vaaraa siitä, että koehenkilöille aiheutuisi fyysistä haittaa. Kokeiden tekemiseen liittyy kuitenkin muita eettisiä kysymyksiä, jotka koskevat koehenkilöiden henkistä hyvinvointia. Tärkein periaate koehenkilöiden kohtelussa on anonymiteetti – yksittäisiä koehenkilöitä ei tule voida tunnistaa koeraportista eikä koehenkilöiden nimiä tai muita henkilötietoja saa julkaista. Tästä periaatteesta tuskin löytyy poikkeamia mistään kokeellisesta tutkimuksesta. Taloustieteelliseen traditioon liittyvissä kokeissa on yleensä pyritty myös siihen, että koehenkilöille ei valehdella eikä heitä johdeta harhaan. Tätä on pidetty paitsi sinänsä arvokkaana eettisenä periaatteena, myös tärkeänä ohjeena kahdesta muusta syystä. Ensinnäkin on ajateltu, että jos koehenkilöt saavat tietää harhaanjohtamisesta jossain tietyssä kokeessa, he saattavat epäillä sitä myös seuraavissa kokeissa, joihin mahdollisesti osallistuvat. Tämä voi puolestaan vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä koetilanteessa. Esimerkiksi Frohlich, Oppenheimer ja Moore (2001) esittävät epäilyn, että diktaattori-pelissä diktaattorit saattavat epäillä vastapelaajien olemassaoloa, jos pelaajat ovat eri huoneissa. Tämä puolestaan voi johtaa siihen, että diktaattorit antavat vastapelaajille vähemmän rahaa kuin mitä antaisivat, jos olisivat varmoja siitä, että toinen pelaaja on todella olemassa. Toinen syy harhaanjohtamisen ja valehtelun välttämiseen taloustieteessä on ollut pelko siitä, että jos koehenkilöiden kokemukset jostain tietyistä kokeista ovat epämiellyttäviä, saattaa koehenkilöiden saanti vaikeutua.

Harhaanjohtamisen ja valehtelun suhteen taloustieteellinen tutkimustraditio poikkeaa jonkin verran psykologian tutkimustraditiosta, jossa harhaanjohtaminen on toisinaan välttämätöntä itse tutkimusongelman kannalta. Poliitiikan kokeellinen tutkimus sisältää sekä psykologiaa että taloustiedettä lähellä olevia tutkimussuuntauksia, mutta harhaanjohtaminen tuskin on kovin yleistä politiikan kokeellisen tutkimuksen psykologisessa suuntauksessa.

Kenttäkokeisiin liittyy hieman toisenlaisia eettisiä ongelmia. Voidaan nimittäin kysyä, miten eettistä tapahtumien kulkuun puuttuminen on silloin, kun se tapahtuu ihmisten luonnollisessa toimintaympäristössä. Esimerkiksi Gosnellin (1927) kokeessa pyrittiin vaikuttamaan ihmisten äänestysaktiivisuuteen. Korkeaa poliittista osallistumista pidetään tavallisesti niin kyseenalaistamattomana arvona, että harva epäilee Gosnellin kokeen eettisyyttä. On kuitenkin muistettava, että äänestysaktiivisuus vaikuttaa yleensä myös eri ehdokkaiden tai puolueiden saamiin ääniosuuksiin ja tätä kautta Gosnellin kokeella olisi periaatteessa voitu vaikuttaa myös äänestyksen lopputulokseen. Plottin ja Levinen itsensä mielestä lentokerhon kenttäkokeeseen ei liittynyt suuria eettisiä ongelmia. Joku voisi kuitenkin tästäkin olla eri mieltä – käyttiväthän tutkijat kokeessa omaa asiantuntemustaan heille itselleen mieluisimman vaihtoehdon hyväksi.

6. Lopuksi

Kuten edellä on todettu, politiikan kokeellista tutkimusta tehdään melko vähän – etenkin Suomessa. Poliitiikan tutkimuksen piirissä on kuitenkin paljon tutkimusongelmia, joiden selvittämiseen kokeellinen tutkimus olisi tarkoituksenmukainen menetelmä. On oikeastaan vaikea sanoa, mihin politiikan kokeellisessa tutkimuksessa tulisi tulevaisuudessa painottua, koska tutkimusta on toistaiseksi niin vähän. Haluan kuitenkin mainita muutaman tutkimusalueen, joita voisi mielekkäästi selvittää kokeellista menetelmää käyttäen. Edellä on tullut esiin jo monia kysymyksiä, jotka liittyvät itse kokeiden validiteetin tarkasteluun, esimerkiksi opiskelijoiden ja rahallisten palkkioiden käyttöön liittyvät kokeet. Yksilöiden päätöksenteon tutkimus on yksi merkittävä taloustieteelliseen traditioon liittyvä kokeellisen tutkimuksen suuntaus. Mielestäni tällä alueella olisi tarvetta selvittää poliittisten ja taloudellisten instituutioiden välisten erojen vai-

kutusta yksilöiden päätöksentekoon ja sen rationaalisuuteen. Lisäksi kehystämisen ja referenssipisteiden vaikutusta poliittisessa päätöksenteossa tulisi tutkia myös kenttäkokeiden avulla, koska toistaiseksi näyttö näistä ilmiöistä perustuu lähinnä laboratoriokokeisiin. Kehystämällä ja referenssipisteiden vaikutuksella viitataan erilaisiin kysymyksenasetteluun liittyviin tekijöihin, jotka voivat vaikuttaa siihen, miten yksilöt valitsevat, vaikka vaihtoehtojen joukko säilyykin samana. Poliittisen deliberaation ja kommunikaation vaikutusta demokraattisen päätöksentekoprosessin kannalta olisi myös hyvä tutkia kokeellisesti. Kun erilaisia kan-

salaisten suoraan vaikuttamiseen ja deliberatiiviseen demokratiaan liittyviä poliittisia kokeiluja tehdään kasvavalla vauhdilla, olisi myös hyvä selvittää tieteellisesti tällaisten instituutioiden vaikutusta osallistujien päätöksentekoon. Lopuksi on vielä todettava, että kokeellinen tutkimus ei voi olla politiikan tutkimuksen pääasiallinen menetelmä, vaan se on lähinnä muita menetelmiä täydentävää tutkimusta. Tähän liittyen olisi toivottavaa, että kokeellisia ja muita menetelmiä, samoin kuin laboratorio- ja kenttäkokeita yhdistävien tutkimushankkeiden määrä kasvaisi tulevaisuudessa,

LÄHTEET

- Ansoltabhere, Stephen; Iyengar, Shanto; Simon, Adam ja Valentino, Nicholas. 1994. Does Attack Advertising Demobilize the Electorate? *American Political Science Review* 88, 829–838.
- Ben-Ner, Anver; Putterman, Louis; Kong, Fanmin ja Magan, Dan. 2004. Reciprocity in a Two-Part Dictator Game. *Journal of Economic Behavior and Organization* 53, 333–352.
- Bassi, Anna; Morton, Rebecca B. ja Williams, Kenneth C. 2006. *Incentives, Complexity, and Motivations in Experiments*. Paper presented at the 2006 Summer Political Methodology Society Meetings.
- Camerer, Colin F. 2003. *Behavioral Game Theory. Experiments in Strategic Interaction*. Princeton: Princeton University Press.
- Cason, Timothy N. ja Mui, Vai-Lam. 1998. Social Influence in the Sequential Dictator Game. *Journal of Mathematical Psychology* 42, 248–265.
- Cox, James C. 2004. How to Identify Trust and Reciprocity. *Games and Economic Behavior* 46: 260–281.
- Davis, Douglas D. ja Holt, Charles A. 1993. *Experimental Economics*. Princeton: Princeton University Press.
- Falk, Armin ja Fehr, Ernst. 2003. Why Labour Market Experiments? *Labour Economics* 10, 399–406.
- Frohlich, Norman; Oppenheimer Joe A. ja Eavey, Cheryl L. 1987a. Choices of Principles of Distributive Justice in Experimental Groups. *American Journal of Political Science* 31, 606–636.
- Frohlich, Norman; Oppenheimer Joe A. ja Eavey, Cheryl L. 1987b. Laboratory Results on Rawls's Distributive Justice. *British Journal of Political Science* 17, 1–21.
- Frohlich, Norman ja Oppenheimer, Joe A. 1990. Choosing Justice in Experimental Democracies with Production. *American Political Science Review* 84, 461–477.
- Frohlich, Norman; Oppenheimer, Joe A. ja Moore, J. Bernard. 2001. Some Doubts About Measuring Self-Interest Using Dictator Experiments: The Cost of Anonymity. *Journal of Economic Behavior and Organization* 46, 271–209.
- Goodin, Robert E. ja Klingemann, Hans-Dieter. 1996. *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Gosnell, Harold. 1927. *Getting Out the Vote: How to Increase Vote Turnout*. Washington D.C: Brookings.
- Guillén, Palo ja Veszteg, Robert F. (2006) *Subject Pool Bias in Economics Experiments*. Käsikirjoitus.
- Herne, Kaisa. 1997. Decoy Alternatives in Policy Choices: Asymmetric Domination and Compromise Effects. *European Journal of Political Economy* 13: 575–590.
- Herne, Kaisa. 1998. Testing the reference-dependent model: An experiment on asymmetrically dominated reference points. *Journal of Behavioral Decision Making* 11, 181–192.
- Herne Kaisa ja Suojanen, Maria. 2004. The role of information in choices over income distributions. *Journal of Conflict Resolution* 48, 173–193.
- Herne, Kaisa ja Märd, Tarja. 2005. *Three Versions of Impartiality: An Experimental Investigation*. Käsikirjoitus.
- Huber, Joel ja Puto, Cristopher. 1983. Market Boundaries and Product Choice: Illustrating Attraction and Substitution Effects. *Journal of Consumer Research* 10, 31–44.
- Huber, Joel; Payne John W. ja Puto, Cristopher. 1982. Adding Asymmetrically Dominated Alternatives: Violations of Regularity and the Similarity Hypothesis. *Journal of Consumer Research* 9, 90–98.
- Kagel, John H. ja Roth, Alvin E. 1995. *The Handbook of Experimental Economics*. Princeton: Princeton University Press.
- Kinder, Donald R. ja Palfrey, Thomas R. 1993. *Experimental Foundations of Political Science*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Levine, Michael E. ja Plott, Charles R. 1977. Agenda Influence and Its Implications. *Virginia Law Review* 63, 561–604.
- Levine, Michael E. ja Plott, Charles R. 1993. Agenda Influence and Its Implications. Teoksessa Kinder, Donald R. ja Palfrey, Thomas R. (eds.) *Experimental Foundations of*

- Political Science*. Ann Arbor: University of Michigan Press, s. 461–496.
- Morton, Rebecca B. ja Williams, Kenneth C. (2006). Experimentation in Political Science. Teoksessa Box-Steffensmeier, Janet; Collier, David ja Henry Brady. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Methodology*. Painossa.
- McDermott, Rose 2002. Experimental Methods in Political Science. *Annual Review of Political Science* 5, 31–61.
- Palfrey, Thomas R. 1991. *Laboratory research in Political Economy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Plott, Charles R. ja Levine, Michael E. 1978. A Model of Agenda Influence on Committee Decisions. *American Economic Review* 68: 146–160.
- Rawls, John 1971. *A Theory of Justice*. Oxford University Press, Oxford.
- Ryan, Richard M. ja Deci, Edward L. 2000. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology* 25, 54–67.
- Smith, Vernon 1976. Induced Value Theory. *American Economic Review* 66, 274–279.